

מהירושלמי, וצריך לומר שחלקים ממנו כן הגיעו לידינו (כרם יהושע פרק "כלל ויסוד בעניין מחלוקות רש"י ותוס" (עמוד 9) הוסיף שבחלק מהמקרים שתוס' מקשים על רש"י מהירושלמי יתכן שגם רש"י ראה את הירושלמי, אלא שדרכו של רש"י לפרש את הגמרא כפשוטה גם אם פירוש זה יחלוק על הירושלמי, ורק שיטת התוס' לדחוק בלשון הגמרא כדי להשוותה לדברי הירושלמי. וכמו שנחלקו במקומות רבים שתוס' דחקו בלשון הגמרא כדי להשוותה עם סוגיות אחרות, ורש"י העדיף לפרש כל סוגיא כפשוטה גם אם היא תחלוק על סוגיות אחרות).

אמנם בבעלי התוס' המוקדמים אנו מוצאים כאלה שעסקו בירושלמי, ביניהם רבינו שמשון משאנץ, ר' מאיר, ר"ת, ריב"א ור"י. בעלי התוס' המאוחרים יותר עסקו פחות בירושלמי, ויתכן שהטעם לכך הוא מחסור בספרים לאחר שריפת התלמוד (פרקי מבוא לספרות התלמוד עמוד 523). אמנם אפילו שתוס' מביאים הרבה מהירושלמי, אעפ"כ היו חסרים להם הרבה מאמרים ממנו (חומת ירושלים שער ד).

אנו מוצאים בתוס' גם חילוק בין המסכתות השונות: יש מסכתות שבהן התוס' הרבו מאוד להביא את הירושלמי (סוכה, ראש השנה, מועד קטן, חגיגה, סוטה, עבודה זרה) ויש מסכתות שמיעטו בזה מאוד (תענית, נדרים, נזיר, מכות). בביאור העניין אפשר לומר שהיו מסכתות מהירושלמי שהיו מצויות בידם יותר והיו שפחות, אך יתכן שהוא חילוק בין בעלי התוס' השונים (כידוע את התוס' על המסכתות השונות חיברו ראשונים שונים, כמו שפירט בספר בעלי התוספות ובספר דעת דורות עמוד 97) - שיש בעלי תוס' שעסקו פחות בירושלמי ויש שעסקו בו יותר (משום שהיה מצוי יותר בידם או משום שדרכם היתה לעסוק בו יותר).

ג) בארץ ישראל, בכל הדורות הללו, מאז חיבור הירושלמי ועד תחילת תקופת הראשונים, כל זמן שהיישוב הישן היה קיים בארץ - היה הירושלמי תלמודם העיקרי. אך עם חורבן הארץ בידי נוסעי הצלב בסוף המאה האחת עשרה (בתחילת תקופת הראשונים) גלתה מארץ ישראל התורה, והיישוב החדש שחזר לארץ מאוחר יותר נתלקט מבבל סוריא צרפת וספרד והם באו ותלמודם הבבלי בידם, והירושלמי נשאר בקרן זווית ונשכח (פרקי מבוא לספרות התלמוד עמוד 521). וכך הרדב"ז, למשל, שחי בארץ ישראל בסוף תקופת הראשונים, העיד: "אין אנו רגילים בירושלמי".

גם בספרי הראשונים על הש"ס הבבלי אנו מוצאים חילוקים בין הראשונים השונים: אמנם כל הראשונים הביאו את הירושלמי, אך יש ראשונים שהרבו בזה מאוד (בעיקר המרדכי, וכן הרמב"ן) ויש שמיעטו בזה מאוד (הרי"ף והר"י מיגאש).

ילקוט שמעוני (שנערך בתקופת הראשונים) מביא (בקונטרס אחרון) פעמים רבות מהירושלמי, אך דבריו שונים מהתלמוד הירושלמי שלפנינו. ונראה שהיה לו נוסח אחר של הירושלמי.

כאן המקום להעיר שבגאונים ובראשונים אנו מוצאים שמות רבים לירושלמי: ירושלמי, תלמוד ירושלמי, תלמוד ארץ ישראל, תלמודא דמערבא, תלמודא דבני מערבא, גמרא ירושלמית, גמרא דבני מערבא (חומת ירושלים שער ב), תלמוד המערב (כך המאירי מכנה אותו).